

บทที่ 5

พฤติกรรมการดูแลสุขภาพอนามัยเจ็บป่วยของชาวบ้าน และ เหตุผลของการบำบัดรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน

ในบทนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพอนามัยเจ็บป่วยของชาวบ้าน โดยเฉพาะโรคที่ชาวบ้านยังนิยมรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน และ เหตุผลของการรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน ซึ่ง จะแบ่งเป็นรายต่าง ๆ ดังนี้

1) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพอนามัยเจ็บป่วยของชาวบ้าน

เด็กอายุแรกเกิด ถึง 1 ปี

จากการศึกษาพบว่า โรคที่เด็กในวัยนี้เป็นกันบ่อย ๆ ได้แก่ ไข้หวัด (มีอาการตัวร้อน ไอ มีน้ำมูก) เป็นไข้ และเป็นตุ่มเม็ดพองตามตัว เด็กวัยนี้เมื่อเจ็บป่วยพ่อแม่ไม่นิยมพาไปหาหมอพื้นบ้าน หรือรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน และไม่ยอมซื้อยาจากร้านค้าให้ลูกกิน ส่วนใหญ่จะพาไปรักษาที่อนามัยตำบลบ้านกะบาก บางรายก็ไปโรงพยาบาลอำเภอเขียงยืน และไปคลินิกแพทย์ส่วนตัวอำเภอ บ้าง ดังคำพูดของชาวบ้านที่ว่า "ไม่เคยรักษากับหมอพื้นบ้าน ถ้าเจ็บไข้ก็ไปรักษาที่อนามัยเลย" หรือ "ลูกเป็นตุ่มเล็ก ๆ สีแดงทั่วตัว ไปหาหมออนามัย อาการไม่ดีขึ้นไปหาหมอที่คลินิก อาการไม่หายขาด แต่ทุเลา" จากการศึกษามีเพียงรายเดียวเท่านั้นที่ซื้อยาแก้ไข้ให้เด็กกินเอง โดยไม่ไปหาหมอแผนปัจจุบัน ด้วยเหตุผลที่ว่า "คิดว่าไม่เป็นมาก เลยซื้อยากินเอง" บางรายไปรักษาที่อนามัยแล้วไม่หายก็กลับมาซื้อยาจากร้านค้าในหมู่บ้านให้กินก็มี และพบเพียง 1 ราย ที่พาเด็กไปหาหมอเป้า ซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน และไปหาหมออนามัยด้วย โดยบอกว่า "ช่วยทำให้หายเร็วขึ้น" สำหรับเหตุผลที่ชาวบ้านไม่พาเด็กไปหาหมอพื้นบ้านนั้น ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า หมอพื้นบ้านรักษาไม่หาย ดังคำพูดที่ว่า "คิดว่าหมอพื้นบ้านรักษาไม่ได้ นอกจากเรื่องผีสิง" และ "ไม่เชื่อหมอพื้นบ้าน คิดว่าหมอเท่านั้นที่จะรักษาได้" ส่วนรายที่พาไปรักษาที่อนามัย ส่วนใหญ่ก็มีเหตุผลที่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพของการแพทย์สมัยใหม่ ดังคำพูดที่ว่า "เชื่อว่าหมอจะรักษาได้" "ต้องการให้หายเร็ว"

เป็นแล้วรีบไปหาหมอ" "คิดว่าไปหาหมอแล้วจะหาย" และ "อยู่ใกล้บ้าน" ซึ่งภายหลังการรักษาแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างก็บอกว่าได้ผลดี ดังคำพูดที่ว่า "กินยาแล้วก็หาย" หรือ "กินยา 2-3 วันก็หาย" เป็นต้น

จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่และหมอพื้นบ้านทำให้ทราบว่า โรคของเด็กที่ชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าเป็นแล้วต้องใช้วิธีรักษาโดยหมอพื้นบ้านก็คือ "กาเร็ด" โดยเชื่อว่า สาเหตุของโรคกาเร็ดก็คือ แม่เก่าแม่หลังมาหยอกล้อ ซึ่งกาเร็ดมีหลายอย่าง เช่น กาเร็ดให้ กาเร็ดเหลือง กาเร็ดไฟ กาเร็ดท้องโพง ดังที่ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า "หลานชายเคยไปเป่ากาเร็ดกับหมอจ้อย เพราะร้องไห้ไม่หยุด เป่าอยู่ 3 วัน ก็หาย เสียค่าค่าย 20 บาท ให้หมอไปแต่งค่ายเอง" หรืออีกรายที่เล่าว่า "มีลูก 2 คน ได้เป่ากาเร็ดทุกคน โดยคนโตมีอาการร้องไห้ไม่หยุด จึงไปให้ยาครู (หลวงพ่อก) และหมอบ่นเป่าให้จนหาย คนเล็กไม่สบายไปหาหมอที่โรงพยาบาลเชียงใหม่ รักษาอยู่ 4 วันก็ไม่หาย หมอบอกว่าเป็นหลอดลมอักเสบ จึงกลับมาให้หมอพื้นบ้านเป่ากาเร็ดให้จนลูกหาย" หรืออีก 2 รายที่กล่าวว่า "ลูกหัวเปียและตัวเปีย คิดว่าแม่เก่าแม่หลังมาทำให้เป็น ผู้ใหญ่แนะนำให้ไปหาหมอเป่ากาเร็ดแล้วอาจจะหาย และก็หายจริง ๆ" และ "เด็กนอนสะดุ้ง เลยพาไปเป่ากาเร็ด" พ่อแม่บางคนก็นิยมพาลูกไปเป่าไว้ก่อนเพื่อป้องกันการเป็นกาเร็ด ดังคำพูดของชาวบ้านที่กล่าวว่า "ยังไม่เคยเป็น แต่เด็กร้องไห้เอานมาให้กินก็ไม่กิน เด็กไม่เจ็บป่วยอะไร ก็เลยพาไปเป่าและผูกแขนป้องกันไว้ก่อน เพราะกลัวเกิดเป็นกาเร็ดหรือตัวเหลือง" และอีกรายที่กล่าวว่า "พาไปเป่าป้องกันแม่เก่าแม่หลัง กลัวเป็นโรคหน้าเหลือง ตาเหลือง" หรือที่กล่าวว่า "กลัวชักเลยไปเป่าไว้ก่อน"

ปัจจุบันชาวบ้านจำนวนไม่น้อย ไม่เคยพาลูกไปเป่ากาเร็ดเลย มีเพียงพาเด็กไปผูกแขนเพื่อให้อยู่ดีมีแรง หรือเมื่อเด็กร้องไห้ ซึ่งจะไปในวันพระดังคำพูดที่ว่า "มีลูก 1 คน คลอดที่โรงพยาบาลเชียงใหม่ เด็กไม่ได้เป่ากาเร็ด แต่ในวันพระจะให้ผู้เฒ่าผู้แก่ผูกข้อต่อแขนเด็กให้อยู่ดีมีแรง ขณะนี้ถ้าป่วยเป็นอะไรจะไปหาหมอที่สถานีนามัย และโรงพยาบาลเชียงใหม่" และเมื่อสอบถามเรื่องนี้พ่อแม่บางรายก็ยังไม่รู้จักกาเร็ด หรือไม่รู้จักแม่เก่าแม่หลัง ดังคำพูดที่ว่า "มีลูก 2 คน ไม่ได้เป่ากาเร็ด ถ้าเจ็บป่วยจะไปหาหมอนามัยเป็นอันดับแรก" หรือ "เคยได้ยินแต่ไม่ได้ทำอะไรป้องกัน" หรือ "ได้ยินแต่พ่อแม่แต่ก่อนพูด ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้นในปัจจุบัน"

อย่างไรก็ตาม คนเฒ่าคนแก่ รวมทั้งหมอพื้นบ้านก็ยังยืนยันว่า ถ้าเด็กไม่เป็นกาเร็ตก็ไม่ต้องเป่า แต่ถ้าเป็นก็ต้องรักษาโดยวิธีเป่า ไปหาหมออนามัยไม่หาย กาเร็ตบางอย่างก็อันตรายมาก เช่น กาเร็ตห้วยะ (หรือกาเร็ตหัวแตก) กาเร็ตชนิดนี้จะเป็นเณ 2-3 วันแรกเกิด มีลักษณะเป็นร่องจากหัวถึงท้อง ต้องเป่าเร็วที่สุด หายยาก อดมากถ้าเป็นจะตายทุกราย

เด็กอายุ 1-5 ปี

โรคที่เด็กวัยนี้เป็นบ่อย ๆ ก็เช่นเดียวกับเด็กวัยแรกเกิด ถึง 1 ปี ก็คือ ใช้หวัด ตัวร้อน บางครั้งมีอาการชัก และเป็นตุ่มพองตามตัว แบบแผนการดูแลสุขภาพเจ็บป่วยของเด็กวัยนี้ ที่แตกต่างจากกลุ่มเด็กแรกเกิดอย่างเห็นได้ชัดก็คือ เมื่อมีอาการเจ็บป่วย พ่อแม่จะซื้อยาให้ลูกกินเองถึงร้อยละ 40 ในขณะที่กลุ่มเด็กแรกเกิดมีการซื้อยาเพียงร้อยละ 5 แสดงให้เห็นว่า พ่อแม่ซื้อยาให้ลูกกินเองในกลุ่มเด็กโตมากกว่ากลุ่มเด็กแรกเกิด เป็นจำนวนถึง 8 เท่า ยาที่นิยมซื้อให้ลูกกินก็จะซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้าน เช่น ยาแก้ไอตรางู ยาชันดีชีโอ ยาซางกิ่งเพชร ยาพาราเซตามอล ยาไวคูล เหตุผลที่ซื้อยาให้ลูกกินเองจากคำบอกเล่าของพ่อแม่รายหนึ่ง ซึ่งมีลูกอายุ 2 ปีก็คือ "ลูกเป็นไข้ตัวร้อน เป็นเวลากลางคืนและก็ไม่มีเวลาด้วย เลยซื้อยาชันดีชีโอให้กิน" พ่อแม่บางคนก็กล่าวถึง เหตุผลที่ซื้อยาให้ลูกกินว่า "ได้ยินคนอื่นพูดว่ากินแล้วหาย ก็เลยไปซื้อมาให้กิน กินแล้วก็หาย" และบางคนก็กล่าวว่า "เห็นอาการไม่รุนแรงเลยลองซื้อยาให้กิน" เมื่อเด็กกินยาแล้วอาการไม่ดีขึ้น ก็จะพาไปรักษาที่อนามัย

ส่วนในรายที่ไม่นิยมซื้อยาให้ลูกกินเองเมื่อเจ็บป่วย ก็จะพาไปรักษาที่สถานอนามัย หรือแม้กระทั่งโรงพยาบาลเชียงใหม่ โดยที่เหตุผลว่า "พาไปโรงพยาบาลเชียงใหม่ ตัวร้อนมากและไอ" และอีกรายที่กล่าวว่า "ถ้าเป็นหนักจะไปอนามัย อาการหนักไม่กล้าไปอนามัย จะไปโรงพยาบาลเชียงใหม่" เป็นต้น

สำหรับการพาเด็กไปรักษากับหมอพื้นบ้านเป็นอันดับแรกเมื่อเจ็บป่วยนั้น ปัจจุบันลดความนิยมลงไปแล้ว ดังคำพูดที่ว่า "ไม่เคยไปหาหมอพื้นบ้านเลย แต่จะไปหาหมออนามัยเลย ใกล้เคียง และถูกกับโรค และอาการก็ไม่ค่อยมากเท่าไรนัก เป็นไข้ธรรมดา" หรืออีกหลายรายที่กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ว่า "ไม่ได้พาไปหาหมอพื้นบ้าน แต่จะไปอนามัยเลย เพราะเชื่อถือ อาการไม่รุนแรง โรคที่เป็นก็ได้เกี่ยวกับอานาจลึกลับ" หรือ "ส่วนมากไปหาหมอพื้นบ้านไม่ค่อยหายแล้วในปัจจุบัน ผู้หมออนามัยและโรงพยาบาลไม่ได้" หรือ "หมอพื้นบ้านไม่มียารักษาโรคหวัด" หรือ "ไม่คิดว่าหมอพื้นบ้านจะรักษาโรคตัวร้อนได้ เลยไม่ไปหาหมอพื้นบ้าน" การไปหาหมอพื้นบ้านของเด็ก

ในวัยนี้ก็คือ การไปผูกแขนเพื่อป้องกันแม่เก่าแม่หลังไม่ให้มาหาเวลานอน เด็กจะไม่ได้นอนสะดุ้งกับการเป่ากาเร็ด ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นโรคที่ต้องรักษากับหมอพื้นบ้านเท่านั้นจึงจะหาย และในกรณีที่เมื่อรักษากับหมอแผนใหม่แล้วไม่หาย ชาวบ้านก็จะกลับมารักษากับหมอพื้นบ้าน จากการศึกษาครั้งนี้พบ 1 ราย ที่รักษาควบคู่กับหมอพื้นบ้านด้วย เป็นเด็กอายุ 4 ขวบ มีอาการปวดในรูหู ไปหาหมอพื้นบ้านคนหนึ่งแล้ว ก็แนะนำให้ไปหาหมอเป่า คิดว่าจะหายปวด ซึ่งเมื่อได้เป่าแล้วก็หายจริงๆ แต่ก่อนที่จะไปหาหมอพื้นบ้านนั้น บิดามารดาได้พาไปอนามัยก่อน หมออนามัยได้จัดยาให้ 1 ขวดรับประทานไปแล้ว 3 วันไม่หายปวด มีคนแนะนำให้ไปหาหมอพื้นบ้านก็เลยพาไป เป่าครั้งเดียวประมาณ 2 วัน อาการก็ดีขึ้นและหายในที่สุด

วัยผู้ใหญ่ (ชาวบ้านทั่วไป)

โรคที่ชาวบ้านเป็นกันบ่อย ๆ คือ โรคปวดเมื่อยต่าง ๆ เช่น ปวดหลัง ปวดขา ปวดสะโพก ปวดตามตัว และปวดศีรษะ ส่วนใหญ่เมื่อเกิดการเจ็บปวดดังกล่าว ชาวบ้านนิยมซื้อยามารับประทานเอง เช่น ยาแก้ปวดไทรานา บูรา ทัมใจ แอนตาซิล กาโน โอ์เซ พาราเซตามอล และยาชุดแก้ปวด จากร้านค้าในหมู่บ้าน และจากกรรที่เข้ามาเร่ขายตามบ้าน สำหรับเหตุผลของการซื้อยามารับประทานเอง เป็นเพราะชาวบ้านคิดว่า กินแล้วจะหาย และคิดว่าอาการที่ตัวเองเป็นไม่มาก ดังคำพูดของชาวบ้านคนหนึ่งที่มีอาการปวดขา โดยคิดว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเป็นเพราะเส้นประสาท และได้ซื้อยาชุดที่มีคนเข้ามาเร่ขายว่า "อยากจะหาย ใครว่ายาก็ซื้อมากิน" บางคนกล่าวว่า "ไม่มีเงินจะไปหาหมอ" และ "คิดว่าเป็นไม่มาก ถ้าไปหาหมอต้องรอตรวจนาน" เป็นต้น เมื่อซื้อยากินเองแล้วไม่หายจึงจะไปสถานอนามัยและโรงพยาบาล ส่วนคนที่ไปรักษาที่อนามัยและโรงพยาบาล โดยไม่ได้ซื้อยากินเอง เมื่อเจ็บป่วยนั้น ส่วนใหญ่กลัวแพ้ยา ดังคำพูดที่ว่า "เคยเห็นคนอื่นซื้อยากินเองแล้วเกิดอาการแพ้ยา เป็นผื่นแดงตามตัว เลยไม่กล้าซื้อยากินเอง" หรือ "ไม่กล้าซื้อยากินเอง ถ้าเป็นยาหมอจัดให้ไม่กลัวผิด"

สำหรับการรักษาด้วยวิธีพื้นบ้านนั้นพบว่า มีโรคบางโรคที่ชาวบ้านยังมีความเชื่อถือในวิธีพื้นบ้านอยู่มาก และนิยมไปรักษาก็คือ โรคเกี่ยวกับกระดูก เช่น กระดูกหัก อาการฟกช้ำดำเขียวจากแรงกระแทก ตกต้นไม้ ควายชน เป็นต้น และถูกสุนัขกัด ซึ่งทั้งหมอน้ำมันและหมอธรรมเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและได้รับความเชื่อถือทั้งจากชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ในบางโรค เช่น ผื่นพิษต่าง ๆ หรือพวกแผลพุพองจากน้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า แม้จะไปรักษากับหมอแผนใหม่ก็ต้องให้หมอเป่า ๆ ไล่พิษก่อน สำหรับโรคผื่นพิษนั้น เมื่อเป่าไล่พิษ

แล้ว แม้ผ่าตัดออกก็ไม่เป็นอันตราย แต่ถ้ายังไม่ได้ผ่าแล้วไปผ่าเลย อาจทำให้ถึงตายได้ ส่วนพวกแผลพุพองจากน้ำร้อนลวกหรือไฟไหม้ต้องไปผ่า เพื่อให้อาการปวดแสบปวดร้อนหายไวก่อน

ส่วนการรักษาโรคอื่น ๆ ด้วยวิธีพื้นบ้านนั้น พบเป็นส่วนใหญ่ นอกจากบางคนที่เชื่อถือวิธีพื้นบ้าน เช่น ชาวบ้านรายหนึ่ง เป็นงูสวัด และมีประสบการณ์ว่า มารดาเคยเป็นมาก่อน และได้ไปรักษากับหมอแผนใหม่แต่ไม่หาย พอมารักษากับหมอพื้นบ้านกลับหาย ดังนั้นเมื่อตนเองป่วยบ้าง ก็ไปหาหมอพื้นบ้านเลย แม้ว่าจะมีอาการรุนแรงมากถึงขนาดลุกเดินไปไหนไม่ได้ เพราะเป็นตุ่มพื่นเปื่อยทั่วตัวก็ตาม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านจะเปลี่ยนมารักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน ในกรณีที่การไปรักษากับหมอแผนใหม่แล้วไม่หาย หรืออาการไม่ดีขึ้น ก็จะกลับมาหาหมอพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น หมอเป่า ดังที่ชาวบ้านรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า "ลูกชายเคยเป็นหัด (งูสวัด) เลยไปหาหมอสีเป่าให้ แต่ไปรักษาที่อนามัยก่อนไม่หาย จึงมารักษากับหมอสีจนหายเป็นปกติดี รักษาอยู่ 3-4 วัน เสียค่าปลงค่าย 20 บาท ให้หมอไปแต่งค่ายเอง" อย่างไรก็ตามพบว่า หมอพื้นบ้านที่ชาวบ้านนิยมไปหากันมากที่สุดคือ "หมอสีทรง" เพราะเชื่อว่าโรคที่เกิดขึ้นและยังไม่สามารถรักษาได้ อาจเป็นเพราะการกระทำของผี จึงต้องทำพิธีสีทรง เพื่อจะได้ทราบว่ามีผีต้องการอะไร จะได้แก้ไขได้ถูกต้อง บางครั้งก็รักษาควบคู่กันไป โดยในขณะที่คนไข้นอนรักษาตัวในโรงพยาบาล ทางญาติก็รักษากับหมอสีทรง โดยเอาเสื้อผ้าของคนไข้มาทำพิธีสีทรง ซึ่งก็หายบ้างไม่หายบ้าง บางครั้งคนไข้ก็ยังต้องรับประทานยาของโรงพยาบาลควบคู่อยู่ ดังเช่น คนไข้รายหนึ่ง เริ่มแรกมีอาการไข้ จึงไปหาหมอที่อนามัยตำบลบ้านกะบาก 2 ครั้ง ต่อจากนั้นอาการเริ่มทรุดลงจนไม่ได้สติ ญาติจึงพาไปหาหมอที่โรงพยาบาลเชียงยืน นอนอยู่โรงพยาบาล 2 คืน 3 วัน โรงพยาบาลเชียงยืนส่งตัวไปที่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น นอนไม่ได้สติอยู่ถึง 10 วัน ขณะที่ยังไม่ฟื้น ญาติก็ไปให้หมอสีทรงมาทำพิธีราช่วย โดยนำเสื้อผ้าคนไข้ เนื่องจากมีความเชื่อว่า หมอสีทรงจะช่วยแก้ทางผี และโรงพยาบาลช่วยแก้ทางด้านวิทยาศาสตร์ หรืออีกรายหนึ่งป่วยมีอาการปวดเมื่อยตามตัว รู้สึกว่าไม่สบายภายในตัว และอธิบายไม่ได้ ได้ไปหาหมอที่อนามัย ต่อมาไปรักษาที่โรงพยาบาลเชียงยืน และโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น สุดท้ายก็ไปหาหมอสีทรง ก่อนจะมาหาหมอสีทรงนอนไม่หลับ รับประทานข้าวไม่ได้และเหนื่อย แต่พอราสีเสร็จก็รับประทานอาหารได้ และหายจากการเหนื่อย

จากการสอบถามหมอลำทรงในหมู่บ้าน ก็ได้ข้อมูลที่ตรงกันว่า การรักษาด้วยวิธีลำทรง มีน้อยมาก บางอาทิตย์ไปราวทุกคืน ดังคำพูดที่ว่า "ฝนตกก็แข่ง น้ำแกงก็ได้ลอย เอาร่มกิ้งโง" หมายความว่าไม่ว่าฝนจะตกน้ำจะท่วม เมื่อเขามาขอร้องให้รำก็ต้องไปรำ จะไปรำไม่ได้ก็เฉพาะ วันพระขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำเท่านั้น

นอกจากการลำทรงแล้ววิธีการทางพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมอีกประการหนึ่งก็คือ "การเรียกขวัญ" หรือภาษาพื้นบ้านเรียก "การส่อนขวัญ" ซึ่งหมายถึงการเรียกขวัญประเภทหนึ่งโดยผู้ที่เรียกขวัญจะไปหาพิธีเรียกขวัญตรงบริเวณที่คาดว่าขวัญจะอยู่ เช่น บริเวณที่คนไข้บาดเจ็บ จากการตกต้นไม้ เพื่อเรียกขวัญกลับคืนมา และหายจากการเจ็บป่วยโดยเร็ว

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียกขวัญ ประกอบด้วย

1. ขันพาขวัญ ประกอบด้วย

หมาก	1 ค่ำ
ยา	1 มวน
ไข่ไก่ต้ม	1 ฟอง
กล้วยดิบ	1 แว่น

2. ผ้าแพร 1 ผืน

3. ขันธ 5 ขันธ 8 ประกอบด้วย เหล้าก๊อง ไข่หน่วย ยา 1 มวน หมาก 1 ค่ำ

4. พาหวาน 4 พา (ข้าวหวาน) เพื่อขอขวัญแก่พระแม่ธรณี

การเรียกขวัญมี 2 วิธี

1. การเรียกขวัญโดยหมอลำทรง
2. การเรียกขวัญโดยคนทั่วไป

การเรียกขวัญโดยหมอลำทรง

เมื่อคนไข้ไปหาหมอลำทรงแล้วหมอบอกว่า ขวัญของคนไข้ถูกผีกักกันเอาไว้ จะต้องทำพิธีเรียกขวัญ ญาติคนไข้ก็จะแต่งพาขวัญ ซึ่งประกอบด้วยข้าวของดังกล่าวย่างต้น จากนั้นคณะหมอลำทรงก็จะพากันเดินทางไปยังบริเวณที่ขวัญถูกกักกันอยู่ พอไปถึงหมอลำก็จะถวายขันธ 5 ขันธ 8 และพาหวาน เพื่อแสดงความคารวะ และขอไถ่ถอนขวัญ แล้วหมอลำจะเริ่มทำการช้อนขวัญโดยนำขันพาขวัญวางบนผ้าแพร ชายผ้าด้านหนึ่งพาดบ่าไว้ มือทั้ง 2 ข้าง จับประคองชายผ้าอีกด้านหนึ่ง

เพื่อให้มันตก หมอลำจะรำอันนอนต่อเจ้าที่เจ้าทางไปเรื่อย ๆ พร้อมทั้งเดินตามไปที่ ๆ ขวัญอยู่ ถึงแม้จะมีหม่อมหรืออันตราอื่น ๆ เช่น งูเงี้ยวเขี้ยวขอ ก็ไม่สามารถทำอันตราหมอรำได้ หมอรำจะถามถึงความผิดของคนไข้ว่า ทำไมเจ้าที่เจ้าทางจึงกักกันขวัญเขาไว้ แล้วถามหาของต่าง ๆ ที่จะมาแก้โทษ เมื่อผู้เจ้าที่เจ้าทางพอใจก็จะปล่อยขวัญออกมา หมอลำก็จะเรียกเอา เมื่อขวัญเข้ามาในชั้นพาวขวัญ ๆ ก็มีความหนักเพิ่มขึ้น ทำให้หมอรำรู้ว่าได้ขวัญแล้ว จึงดึงชายผ้ามาปิดชั้น แล้วเอามือจับไว้ที่แน่น เพื่อให้ขวัญหนี จากนั้นก็จะพากันเดินทางกลับ เอาชั้นพาวขวัญที่ได้มาวางใส่่มือด้านขวาของคนไข้ เพื่อให้ขวัญเข้าถึงเนื้อถึงตัว และผูกข้อมือให้คนไข้ โดยหมอลำจะผูกไว้ก่อน ตามด้วยญาติพี่น้องของคนไข้ เป็นอันเสร็จพิธี

การเรียกขวัญโดยคนทั่วไป

การซื้อขวัญโดยคนทั่วไป ก็เช่นเดียวกับกรณีการซื้อขวัญโดยหมอลำตรง จะทำในกรณีที่คนไข้ได้รับอุบัติเหตุ เช่น ตกรถ ตกต้นไม้ รถมลื่น เป็นต้น คนเรียกขวัญในกรณีนี้ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงวัยกลางคน อายุ 40 ปีขึ้นไป เมื่อไปถึงสถานที่ ๆ คาดว่าขวัญตกหล่นอยู่ ก็จะนำขันธ์ 5 ขันธ์ 8 พาทหวาน วางบนดิน จุดเทียนบอกกล่าวพระแม่ธรณี เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ และขอให้แม่ธรณีช่วยนำขวัญมาให้ จากนั้นก็ทำการเรียกขวัญโดยใช้คน 2 คน จับมุมผ้าแพร ซึ่งมีขวัญพาวขวัญอยู่ข้างบน ทำการเรียกขวัญอยู่ไปมาเป็นพิธี แล้วคนทั่วไปด้วยก็จะถามว่าได้หรือยังคนเรียกขวัญก็จะบอกว่าได้แล้ว พร้อมกับรวบรวมผ้าแพรมาปิดชั้น แล้วเอามือจับไว้ จากนั้นก็เดินทางกลับ นำชั้นพาวขวัญไปวางใส่่มือคนไข้ที่รออยู่ แล้วจึงทำการผูกข้อมือให้คนไข้ เป็นอันเสร็จพิธี

2) เหตุผลของการบำบัดรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า เหตุผลที่ชาวบ้านยังคงใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน มีดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคบางโรคในเด็ก โดยเฉพาะโรคกาเร็ด ซึ่งเชื่อว่าเป็นเพราะแม่เก่าแม่หลังมาหยอกล้อ หรือมาหา เวลาเด็กนอนทำให้เด็กนอนสะดุ้ง บางครั้งร้องไห้ไม่หยุดจนตัวเขียว และไม่ยอมรับประทานอาหาร และจะต้องรักษาโดยวิธีการเป่ากาเร็ด ชาวบ้านมีความเชื่อว่า หมอแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาได้ ดังคำพูดของชาวบ้านหลายรายที่พูดตรงกันว่า "ถ้าเป็นกาเร็ดต้องไปหาหมอเป่ากาเร็ด นันถือและ เชื่อว่าเด็กนั้นจะหาย หมอรักษาคนอื่นแล้วหายขาดจากโรค จึงพาเด็กไปรักษา" บางครั้งก็พาเด็กไปผูกข้อมือกับหมอเป่าหรือผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นการป้องกันไว้ก่อน

2) ประสบการณ์ในอดีตที่สั่งสมมาจากครอบครัว เครื่องช่วยสังคมกลายเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบ้าน เช่น การเรียกขวัญ การผูกข้อต่อแขนทำให้เด็กอยู่ดีมีแรง การสะเดาะเคราะห์ การสูกัญธนู หรือจากประสบการณ์ของตัวเองที่เคยประสบพบเห็นมาในอดีต ถึงความสามารถของหมอพื้นบ้านเมื่อตนเองหรือคนในครอบครัวเจ็บป่วยด้วยโรคเดียวกันในภายหลัง ก็จะใช้วิธีการรักษาที่เคยประสบมาในอดีต เช่น การเป่ารักษาราศีดวงอาทิตย์ โรคผีพิษ เป็นตุ่มพอง หรือโรคกินผิดของหญิงแม่มดลูกอ่อน เป็นต้น

3) ชื่อเสียงและความสามารถเฉพาะตัวของหมอพื้นบ้าน สำหรับบ้านหนองผักแว่น หมอพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงมากเป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาของคนในหมู่บ้านเอง และหมู่บ้านใกล้เคียงก็คือ หมอน้ำมัน หรือหมอกระดูก และหมอธรรม โดยเฉพาะการรักษาอาการที่เกิดจากสุนัขกัด ดังนั้น หากชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคดังกล่าว ก็จะมารักษากับพื้นบ้านเป็นอันดับแรก

4) การไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย หรืออาการไม่ดีขึ้น จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ภายหลังการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ก็จะกลับมารักษากับหมอพื้นบ้าน เช่น หมอเป่า หมอสมุนไพร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอลาทรง จะเป็นที่ยินยอมของชาวบ้านมาก หรือบางโรคต้องใช้เวลาในการรักษา และแพทย์รับตัวไว้รักษาในโรงพยาบาล เมื่อรักษาไปได้ระยะหนึ่งญาติที่ใกล้ชิดจะประเมินอาการของคนไข้ หากเห็นว่าอาการไม่ดีขึ้น ก็จะกลับมาทำพิธีรักษากับหมอลาทรงโดยตัวคนไข้ยังนอนรักษาอยู่ที่โรงพยาบาล ในกรณีเช่นนี้จะใช้เสื้อผ้าของคนไข้ทำพิธีลาทรงแทน ดังนั้น แบบแผนการรักษาโรคของชาวบ้านจึงมีลักษณะควบคู่กันไป ทั้งแผนปัจจุบันและพื้นบ้าน

โดยสรุป เหตุผลของการรักษาแบบพื้นบ้านสามารถแสดง เป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 เหตุผลของการรักษาแบบพื้นบ้าน

